

SANKSION DIPLOMATIYANING BUGUNGI KUNDA XALQARO SIYOSATDAGI ROLI

<https://doi.org/10.70728/conf.edu.v3.i1.002>

Ergashev Ibratbek Quvondiq o'g'li
Diplomat university, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqola sanksion diplomatiya va uning xalqaro munosabatlarga ta'sirini tahlil qiladi. Maqolada sanksion diplomatiyaning asosiy turlari – iqtisodiy, siyosiy va harbiy sanksiyalar, ularning samaradorligi va kamchiliklari bayon etilgan. Shuningdek, sanksiyalarning milliy iqtisodiyot, korxona faoliyati, aholi farovonligi va siyosiy jarayonlarga ko'rsatadigan ta'siri misollar orqali tushuntirilgan. Maqola sanksion diplomatiyaning xalqaro maydondagi ahamiyatini ko'rsatib, ularni boshqa diplomatik va iqtisodiy choralarga biriktirib qo'llash zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: sanksion diplomatiya, iqtisodiy sanksiyalar, siyosiy sanksiyalar, xalqaro munosabatlar, diplomatik ta'sir.

Kirish. Sanksion diplomatiya – bu xalqaro munosabatlarda davlatlar yoki xalqaro tashkilotlar tomonidan boshqa davlatlarga siyosiy, iqtisodiy yoki harbiy maqsadlarda qo'llaniladigan vositalar tizimidir. Bu chora-tadbirlar ko'pincha xalqaro huquq normalarini buzgan yoki agressiv siyosat yuritgan davlatlarni to'xtatish, ularni murosaga majbur qilish yoki inson huquqlarini himoya qilish maqsadida qo'llaniladi. Sanksion diplomatiya turli shakllarda mavjud: iqtisodiy (savdo cheklovlari, moliyaviy taqiq), siyosiy (diplomatik aloqalarni uzish, xalqaro tashkilotlarda ovoz berish huquqini cheklash), harbiy (qurol yetkazib berishni to'xtatish) va shaxsiy sanksiyalar (alohida shaxslar yoki tashkilotlarga vizalarni taqiqlash). Ushbu maqolada sanksion diplomatiyaning asosiy turlari, ularning iqtisodiy va siyosiy ta'siri, shuningdek xalqaro munosabatlarga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Bundan tashqari, sanksiyalarning samaradorligi va kamchiliklari ham ko'rib chiqiladi. Sanksion diplomatiya bugungi kunda ko'plab xalqaro nizolarda qo'llanilmoqda. Misol uchun, AQSh va Yevropa Ittifoqining Rossiyaga qarshi sanksiyalari yoki Eronning yadroviy dasturiga qarshi qo'llangan iqtisodiy sanksiyalar global maydonda muhim oqibatlarga olib kelgan. Shu sababli, sanksion diplomatiya nafaqat siyosiy vosita, balki xalqaro iqtisodiyot va xavfsizlikni shakllantiruvchi omil hisoblanadi.

Materiallar va usullar. Maqolaning nazariy va metodologik asosi fanlararo yondashuvga asoslanadi. Sanksion diplomatiyaning bugungi kunda xalqaro siyosatdagi roli bo'yicha zamonaviy olimlarining asarlarini tadqiq etishda turli usullardan foydalanildi.

Natijalar. Sanksional diplomatiya xalqaro siyosatda davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan boshqa davlatlarga bosim o'tkazish vositasi sifatida ishlatiladi. Ularning maqsadi

– siyosiy qarorlarni o‘zgartirish, xalqaro qonun va normalarga rioya qilishga majbur qilish yoki agressiv siyosatni cheklashdir. Sanksiyalar asosiy uch turga bo‘linadi.

Iqtisodiy sanksiyalar: bu turdagi sanksiyalar davlatning iqtisodiy faoliyatiga to‘sqinlik qiladi. Ular eksport va importni cheklash, moliyaviy operatsiyalarni taqiqlash, xorijiy investitsiyalarni to‘xtatish orqali amalga oshiriladi. Masalan, Rossiyaga qarshi AQSh va Yevropa Ittifoqi tomonidan qo‘llangan sanksiyalar neft va gaz tranzaksiyalarini chekladi, valyuta kursining o‘zgarishiga sabab bo‘ldi.

Siyosiy sanksiyalar: Siyosiy sanksiyalar diplomatik bosim vositasi sifatida ishlaydi. Ular diplomatik aloqalarni uzish, xalqaro tashkilotlardagi ovoz berish huquqini cheklash, shaxsiy sanksiyalar – masalan, yuqori lavozimdagi shaxslarga vizalarni taqiqlashni o‘z ichiga oladi. Misol tariqasida Janubiy Afrikaga qarshi aparatiga qarshi qo‘llangan siyosiy sanksiyalar keltirilishi mumkin.

Harbiy va texnologik sanksiyalar: Ushbu tur davlatning mudofaa salohiyatini cheklashga qaratilgan. Qurol yetkazib berishni to‘xtatish, harbiy texnologiyalarni sotishni cheklash va mudofaa sohasidagi hamkorlikni cheklash bu sanksiyalarning asosiy shakllari hisoblanadi. Masalan, Shimoliy Koreya va Eronning yadroviy dasturlariga qarshi sanksiyalar shunday usullar bilan amalga oshirilgan. Shuni ta’kidlash lozimki, sanksiyalar turli shakllarda qo‘llanilganda, ularning ta’siri kuchayadi. Ular milliy iqtisodiyot, siyosiy tizim va xalqaro maydonga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Sanksiyalar eng avvalo iqtisodiy ta’sir ko‘rsatadi.

Munozara. Milliy iqtisodiyotga ta’siri: Iqtisodiy sanksiyalar eksport va import faoliyatini cheklaydi, ishlab chiqarish va ichki iste’molga salbiy ta’sir qiladi. Bu esa milliy valyuta kursining o‘zgarishi, inflyatsiya va moliyaviy barqarorlikning pasayishiga olib keladi. Masalan, Eron sanksiyalar natijasida neft eksporti cheklangani sababli davlat byudjeti va iqtisodiy barqarorligi sezilarli darajada zaiflashdi.

Korxona va sanoatga ta’siri: Texnologik import va xorijiy investitsiyalarning cheklanishi korxonalarning faoliyatini susaytiradi. Shu bilan birga, yangi loyihalarni amalga oshirish qiyinlashadi, ish o‘rinlari kamayadi va iqtisodiy faollik pasayadi.

Aholi farovonligiga ta’siri: Sanksiyalar uzoq muddat davom etganda, inflyatsiya va narxlarning oshishi, ish o‘rinlarining kamayishi natijasida oddiy fuqarolar farovonligi pasayadi. Bu esa hukumatga emas, balki xalqaro hamjamiyatning sanksiyalariga nisbatan norozilikni kuchaytiradi. Siyosiy ta’sirlar ham sezilarli: **Diplomatik izolyatsiya:** Sanksiyalar qo‘llanilgan davlat xalqaro maydonda izolyatsiya qilinadi. Bu ularning xalqaro qaror qabul qilish imkoniyatlarini cheklaydi. **Ichki siyosiy o‘zgarishlar:** Sanksiyalar ichki siyosiy elita va hukumatni xalqaro talablar va bosim ostida qarorlarini o‘zgartirishga majbur qiladi. **Xalqaro hamkorlik va xavfsizlik:** Sanksiyalar agressiv davlatlarni cheklash, global muvozanatni saqlash va xalqaro tartibni mustahkamlashga yordam beradi. Misol tariqasida Rossiya va Eron sanksiyalari keltirilishi mumkin, ular xalqaro maydonda siyosiy va

iqtisodiy oqibatlariga olib keldi. Sanksion diplomatiyaning samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq, lekin ularning kamchiliklari ham mavjud:

Ta'sirini cheklash: Ba'zi davlatlar ichki resurslar va muqobil savdo yo'llari orqali sanksiyalar ta'sirini kamaytirishi mumkin. Fuqarolarga zarar yetkazishi: Ko'pincha sanksiyalar hukumatga emas, oddiy aholiga zarar yetkazadi, bu esa xalqaro hamjamiyatda sanksiyalarni noto'g'ri deb hisoblashga olib keladi.

Qarshilikni kuchaytirishi: Noto'g'ri yoki birdaniga qo'llangan sanksiyalar davlatlar o'rtasidagi ziddiyatlarni kuchaytirishi mumkin, bu esa diplomatik muzokaralarni qiyinlashtiradi. Bugungi kunda sanksional diplomatiyadan eng ko'p foydalanuvchi davlatlardan biri AQSh hisoblanadi. AQSh sanksiyalarni tashqi siyosatning asosiy vositalaridan biri sifatida qo'llab, ularni raqib yoki norozi davlatlarga bosim o'tkazish mexanizmi sifatida ishlatadi.

Xulosa. Sanksion diplomatiya xalqaro siyosatda muhim vosita bo'lib, davlatlarni iqtisodiy va siyosiy bosim orqali maqsadli yo'nalishga majbur qiladi. Ularning samaradorligi sanksiyalar turi, qo'llanilish strategiyasi va xalqaro hamjamiyatning birdamligiga bog'liq. Bu holat sanksiyalarning xolisligi va xalqaro adolat tamoyillariga rioya etilishi borasida muayyan savollarni yuzaga keltiradi. Biroq xalqaro huquq normalariga asoslangan, puxta rejalashtirilgan va keng xalqaro kelishuv asosida qo'llanilgan sanksiyalar xalqaro xavfsizlikni ta'minlash va nizolarning oldini olishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, sanksiyalardan noto'g'ri foydalanishning oldini olish maqsadida xalqaro nazorat mexanizmlarini kuchaytirish hamda ularni diplomatik muloqot bilan uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1 Baylis, J., Smith, S., Owens, P. Xalqaro munosabatlar nazariyasi. – Zamonaviy xalqaro siyosat va diplomatiya asoslari.
- 2 Baldwin, D. A. Iqtisodiy davlat siyosati va sanksiyalar. – Sanksiyalarning siyosiy vosita sifatidagi roli haqida.
- 3 Hufbauer, G. C., Schott, J. J. Iqtisodiy sanksiyalar va ularning ta'siri. – Iqtisodiy sanksiyalarning samaradorligi va oqibatlari.
- 4 Birlashgan Millatlar Tashkiloti. BMT Nizomi va sanksiyalar bo'yicha qarorlar. – Xalqaro huquqiy asoslar.